

Možnosti preprečevanja odklonskosti

Bojan Dekleva*

Uvod

Preprečevanje je izraz, ki ima veliko pomenov, in ki se uporablja v zvezi z mnogimi, zelo različnimi dejavnostmi po svetu in pri nas. Razen v tehničnem smislu se izraz uporablja tudi v smislu gesla, ki naj označuje določeno strokovno(-politično) usmeritev, vodilo ali merilo za razvijanje in načrtovanje strokovnega dela. Ohlapnost pojma povzroča mnoge zadrege in nejasnosti, posebno kadar se mešata raven uporabe pojma v splošno strokovno-političnem pomenu ter raven uporabe pojma v zvezi s prav konkretnimi dejavnostmi, njihovo organizacijo, izvajanjem in vrednotenjem.

Ta prispevek bo poskušal opisati nekaj zadreg, ki se nanašajo na uporabe preprečevanja v socialnem skrbstvu (institucionalni okvir) in predvsem na področju obravnavanja mladinske odklonskosti. Ker gre za razmeroma nesistematičen pristop (ki ga ne spremlja sistematično in objektivizirano zbiranje podatkov), bodo ocene v prispevku delno posplošene, intuitivne in premalo dokumentirane. Prispevek se navezuje na tri članke,¹ ki so bili že objavljeni v tej reviji.

Kaj je preprečevanje?

Če je bistvo preprečevanja v tem, da kdo (posameznik ali organizirana skupina) vnaprej naredi nekaj, da bi dosegel bodoče učinke, potem zamisel preprečevanja ni niti nova, niti se ne razlikuje od mnogih drugih človekovih dejavnosti, niti ne od dejavnosti živih bitij nasploh. Pogoju enostavne »vnaprejšnosti« delovanja lahko dodamo pogoj zavestnosti vnaprejšnjega delovanja, po katerem se mora človek za delovanje odločati na osnovi svojega poznavanja »zakonitosti« na določenem področju ali na osnovi ustvarjalnega miselnega iskanja rešitev za določen problem. Te »zakonitosti« so lahko po svoji naravi znanstveno-pozitivistične, politične ali pa tudi mistično-religiozne. Vse to ne menja pogoja zavestnosti vnaprejšnjega delovanja.

* Mag. Bojan Dekleva, višji raziskovalni sodelavec na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

¹ Citatov in povzetih misli iz teh treh člankov (Dekleva 1984; Dekleva 1985, Preprečevanje...; Dekleva 1986) v tem prispevku posebej ne označujemo.

Vnaprejšnost delovanja oziroma zavest o bodočem² se še vedno nanaša na velik del človekovega ravnanja. Vključuje vsaj dvoje: vse, kar človek naredi, da se nekaj zgodi; in vse, kar naredi, da se nekaj ne zgodi. Čeprav je med obema vrstama dejavnosti zgolj formalna razlika,³ pa se preprečevanje večinoma nanaša na drugo, na to, da nekaj naredimo, da se nekaj drugega ne bi zgodilo, pri čemer je razumljivo, da je to, kar naj bi se ne zgodilo; nekaj slabega, uničujočega, frustrativnega. V tem smislu je preprečevanje le poseben vidik človekove dejavnosti, tesno prepleten z vsem drugim delovanjem in ne-delovanjem ter z njegovim razumevanjem vzročno-posledičnih in podobnih odnosov v življenjskem okolju.

Pojem preprečevanja pa se običajno uporablja v smislu, ki je širši od posameznikovega delovanja in njegovega mikro-okolja. Mnogi pisci navajajo, da je model preprečevanja v bistvu medicinski model, ki je nastal ob prvih masovnejših uspehih medicine v boju s kužnimi boleznimi. Nastanek (medicinskega) preprečevanja je tesno vezan na razvoj medicinskega znanja, na popularizacijo in masovnejše uveljavljanje medicinske stroke, predvsem njenih epidemioloških pristopov in dejavnosti. Nekatero smrtno kužno bolezen so bile v srednjem veku pandemične, prizadevale so bogate in revne (razmeroma) enako, in odkritje bacilov in kasneje cepiv je pomenilo prvi trden temelj za masovno preprečevanje bolezni, poleg tradicionalnega zdravljenja.

Pojem preprečevanja se je udomačil v številnih drugih strokah in dejavnostih, bodisi v enostavnem zdravorazumskem pomenu, bodisi v smislu medicinsko-naravoslovno-pozitivističnega modela. Tako poznamo preprečevanje (odvrtačnje, zastraševanje itd.) v vojaških vedah in doktrinah, pa tudi v različnih družboslovnih vedah in dejavnostih obravnavanja človeka, družbe in njenih problemov.

Pojem preprečevanja naj bi pomenil v strokovnem smislu več in bolje kot »kurativa«,

² Webster's New Collegiate Dictionary (1953) navaja med arhaičnimi uporabami izraza »prevent« pomene v smislu predvidevanja (anticipate), predhodnosti (precede), prehitevanja (outrun).

³ Dejansko vsako dogajanje vključuje tisto, kar se zgodi, in tisto, kar se ne zgodi, če naj bo dogajanje res tisto, s čimer ga poimenujemo. Tudi v človekovem ravnanju le stežka ločujemo (pozitivno) delovanje od (negativnega) ne-delovanja; gledano z nevro-fiziološkega vidika je vsako delovanje organizirano kot usklajevanja ekscitacije in inhibicije.

zdravljenje, ali kar je še drugih »popravljalnih« pojmov. Ta »več in bolje« lahko vključuje večje potrebno strokovno znanje, lahko manjše stroške (kot pa so kasneje potrebni za zdravljenje), lahko pa tudi denarno nemerljivo izogibanje bodočim možnim problemom. V medicini je uveljavljena delitev na tri ravni preprečevanja, ki se smiselno uporablja tudi v drugih panogah. Primarna preventiva naj bi označevala dejavnosti, ki so namenjene vsej populaciji (pogosto izobraževanje populacije za ukrepanje ob možnih bodočih težavah) in katerih cilj je, da se težave (bolezni) sploh ne bi pojavljale. Sekundarna preventiva je dejavnost, ki se ukvarja z že spoznanimi ogroženimi (»rizičnimi«) populacijami, njen namen je preprečiti slabšanje stanja, oziroma nastop bolezni. Terciarna preventiva se nanaša na že bolne (motene, prizadete) ljudi, njen namen je preprečevati ponovitve bolezni oziroma sekundarne bolezni in težave, ki bi nastale zaradi prve bolezni. Delitev preprečevanja na tri ravni je predvsem formalna, analitična in didaktična. Tako kot je v stvarnih življenjskih situacijah težko ločevati med primarno, sekundarno in terciarno preventivo, je velikokrat tudi težko ločevati med preventivo in kurativo. Vse te vrste ukrepanj se vsaj v rednem delu strokovnjakov in ustanov, ki se ukvarjajo z ljudmi v težavah, močno prepletajo.⁴

Preprečevanje socialnih problemov in odklonskosti

Za tako imenovani medicinski model preprečevanja je značilen naravoslovni spoznavni vzorec, oziroma pojmovanje človeka, njegovih problemov (bolezni) in vzrokov zanje kot stvarnih, objektivnih, od spoznavajočega subjekta neodvisnih dejstev, ki so med seboj povezana z določenimi zakonitostmi, nedvoumnimi in nepovratnimi vzročno-posledičnimi povezavami. Možnosti preprečevanja so tu — po teoretski plati — odvisne zgolj od obstoječega znanja o teh vzročnih povezavah, po praktični plati pa od razpoložljivih sredstev preprečevanja (zdravila, cepiva, kadri, oprema itd.) ter od politične odločenosti za preprečevanje. Ta politična odločenost ni več sestavni del medicinskega modela preprečeva-

⁴ Drugače je pri posebnih programih, ki razvijajo izključno preprečevanje in se s »kurativo« izrecno ne ukvarjajo, ali pa jo prepuščajo drugim, sodelujočim službam.

nja, je od njega neodvisna in je stvar drugih disciplin in praks.⁵

V okviru disciplin iz družboslovnega kroga, oziroma disciplin, ki se ukvarjajo s človekovo »dušo«,⁶ vodenjem, odločanjem, pa je uporaba naravoslovno-pozitivističnega diskurza v razmišljanjih o namenih in utemeljitvah dejavnosti⁷ lahko bolj problematična. Bolje rečeno, tudi o psihičnih problemih, socialnih problemih in pojavih odklonskosti⁸ je mogoče soditi na način naravoslovnega modela vzročnosti in »zakonitosti«,⁹ vendar so take sodbe bistveno bolj iz-

⁵ Stvar medicinske stroke je kvečjemu prosvetljevanje javnosti in subjektov odločanja. Prosvetljevanje pomeni, da je osnova informiranja in prepričevanja javnosti povsem jasna, nedvoumna, skratka objektivna, in samo v tolikšni meri tudi še v pristojnosti medicine kot objektivne znanosti. Seveda pa se zdravniki sami velikokrat udeležujejo tudi v procesu političnega odločanja, vendar ta dejavnost ne izvira logično iz modela medicinskega prepričevanja.

⁶ Tomc v svoji knjigi »Odziv človeka brez duše« (B. k. t. 1.) v opisovanju svojih izkušenj v psihiatrični bolnici (ironično?) navaja dokaz za obstoj človekove »duše«. Poenostavljeno rečeno trdi, da duša obstaja, ker je to tisto, kar je zdravstveno osebe »obravnava«. V tem smislu obtožuje psihiatre, da so mu imputirali dušo. Ta zamisel nehoti spominja na Foucaultovo trditev o tem, kako medicinski (in drugi človekoslovni) diskurzi konstituirajo subjektivnost, ter da je le-ta koekstenzivna z vednostmi in praksami obravnavanja človeka.

⁷ V družbeni praksi (posebno v tako imenovanih »družbenih dejavnostih«) je treba pogosto na ustrezen način obrazložiti kake posebne dejavnosti. Zaradi (ideološke) narave družbenega delovanja ter posredovane narave človeškega subjekta ni mogoča nobena družbeno organizirana dejavnost, ki bi bila dobra »sama po sebi«. Pozitivnost, sprejemljivost ali legitimnost neke dejavnosti mora biti utemeljena v ustreznih obrazložitvah. Pogosto razvijanje neke dejavnosti spremljajo zagotovila o njeni pozitivnosti, potrebnosti. Včasih pa je potrebno že obstoječim dejavnostim naknadno pripisovati določene namene, jih utemeljevati in dokazovati.

⁸ Foucault (glej Gordon 1980, Rabinow 1987) v svojem osnovnem interesu odkrivanja zgodovinskih prepletanj različnih oblik vednosti in njihovih diskurzivnih praks konstituiranja subjekta nikjer ne ločuje medicine od drugih panog. Tu smo tako ločitev nakazali, ker je pač medicina panoga, ki se je razvijala prej kot psihologija, socialno delo in kriminologija, in v katere okviru najdemo izrazit naravoslovni spoznavni model (ki so si ga kasneje izposojale še druge vede).

⁹ V kriminologiji je odkrivanje pozitivnih »zakonitosti«, predvsem tistih, ki razlagajo posameznika in njegovo obravnavanje (v okviru etiologije in različnih teorij tretmana), večinoma povezano s poskusom reduciranja pojava odklonskosti in kriminalitete na enotne in monokavzalne vzročne teorije, torej z različnimi -izmi. Taki psihiatrizmi, psiholo-

postavljene kritikam, ki izhajajo iz predpostavljajanja drugih kriterijev in spoznavnih vzorcev.

Čeprav med medicino in vedami, ki se ukvarjajo s socialnimi problemi, morda ni ostre načelne razlike v možnostih uporabe enega ali drugega spoznavnega vzorca, pa vendarle obstajajo relativne razlike v načinih dojemaj problemov, s katerimi se ukvarjata medicina in družbene vede.¹⁰ Tu bomo omenili le dve taki (relativni) razliki: ena je v podvrženosti moralnim ocenjevanjem, druga pa v stopnji politične nasičenosti dejavnosti.¹¹

Vprašanja boleznin in zdravja so praviloma manj družbenomoralno nasičena, kot pa so socialni problemi in pojavi odklonskosti (ki po definiciji vsebujejo pojav moralnega obsojanja).¹² Dejstvo moralne nasičenosti ali vsaj dvoumnosti mnogih socialnih problemov je sicer logično ločeno od vprašanj spoznavanja etioloških »zakonitosti« in (deloma tudi) od političnega odločanja o upravičenosti preprečevanja teh pojavov, vendar pa značilno vpliva na oba procesa. Zgodovina prevladujočih preteklih in tudi sedanjih načinov konceptualiziranja vzročnosti mnogih socialnih problemov pokaže, da pojasnjeva-

gizmi, sociologizmi, poskušajo najti večne, splošne in zakonite vzroke, ki določajo odklonsko vedenje. Njihova značilna metateoretična ali ideološka predpostavka je, da »slabo povzroča slabo« (Tornudd 1984), pri tem spregledujejo relativnost definicij odklonskosti, fenomenološko in etiološko nehomogenost območja odklonskega, predvsem pa normativnost opredelitev odklonskosti.

¹⁰ Med medicino in denimo psihologijo, socialnim delom in podobnimi panogami obstajajo mnoge podobnosti. Vse te vede se ukvarjajo s človekom in proizvajajo različne diskurze vednosti, ki normirajo človeka kot subjekt, njegov odnos do svojih psihičnih ali fizičnih »delov«, rezultatov, pojavov, problemov. Tudi medicina precej izraža svojo individualistično — patološko pristranost, pač v skladu s tem, da se ukvarja predvsem z (bolnim) posameznikom kot svojim primarnim objektom.

¹¹ Za vprašanje možnosti preprečevanja je zelo pomembno tudi vprašanje kompleksnosti etiologije oziroma vzročnosti določenega pojava, ki ga želimo preprečevati. Ali je na osnovi trditve, da v medicini poznamo več možnosti uspešnega preprečevanja kot na področju socialnih problemov, možno sklepati, da so problemi medicine v splošnem manj kompleksni kot problemi, ki jih najdemo v družboslovju? Ali tipični medicinski problemi (bolezni) v okviru tipičnega medicinskega pristopa zaobsegajo bolj parcialne izseke celovitosti človekovega in družbenega življenja? Ali pa je večja uspešnost medicine pogojena z večjo metodološko izdelanostjo medicinskega modela?

¹² Seveda je tudi medicina poznala in pozna svoje »nemoralne bolezni«. Med njimi so bile in so še

nje teh problemov velikokrat teži k temu, da bi probleme opisovalo kot »tuje«, zunanje sistemu; kot pojave, ki so v svoji celovitosti slabi, v pojavnih oblikah, v posledicah in tudi v vzrokih. Etiološke razlage velikokrat nakazujejo, da so socialni problemi posledice »slabih« vzrokov, pri čemer ta zveza nakazuje pripisovanje oblik krivde ali odgovornosti subjektom in procesom, ki so povezani s temi vzroki.

Druga razlika se nanaša na dejstvo, da socialne probleme in probleme kriminalitete lahko mnogo hitreje politiziramo, da se ob njih lažje oblikujejo politični protesti, oziroma da se politične proteste velikokrat poskušajo kriminalizirati ali patologizirati.¹³ Razlog za to je, da mnogi od socialnih problemov vsebujejo določena stanja in značilnosti, ki jih lahko razlagamo bodisi kot posledice političnih procesov (porazdeljenosti moči) ali pa kot odsotnost sredstev za enakopravno udeležbo v političnem procesu (revščina, neizobraženost, marginalizacije itd.). Mnoge od socialnih problemov lahko — z drugimi besedami — konceptualiziramo s pojmi, ki jih obenem uporabljamo tudi pri utemeljevanju politične legitimite (enakost, pravičnost, blagostanje, solidarnost, samoupravnost itd.).

spolne bolezni, moralno dvoumne so tako imenovane bolezni revščine, bolezni »nehigijene«. Včasih je določene bolezni (posebno zelo kužne in neozdravljive) spremljala intenzivna družbena dinamika moralnega obsojanja javnosti in njenega projiciranja vsega zlega v nosilce bolezni in bolezni samo. V tem smislu nam danes AIDS oživlja že na pol pozabljene zgodovinske fenomene, ki jih je navidez za večno pokopala vsemogočna medicina. Velikokrat pa so se boleznim kot vzroki pripisovala različna moralna obsojana dejanja ali statusi (samozadovoljevanje, ženske). V zelo omejenem smislu pa se medicina srečuje tudi s pojmovanjem o bolezni in starosti kot nečem samo po sebi nemoralnem. Tako pojmovanje gre morda skupaj s protestantsko etiko in visokim vrednotenjem dela, oziroma z idealizacijo mladosti in celotnimi »kulturami mladosti«. Nekateri opazovalci pripisujejo ameriški kulturi pravo pravcato obsedenost z zdravjem in mladostjo. Po analogiji pa je v materialistično in tekmovalno orientirani kulturi, ki pozna veliko socialno mobilnost, lahko tudi revščina (brez drugačne patologije) sama po sebi nemoralna, ker pomeni zanikanje želje po vzponu, ali pa zanikanje možnosti vzpona.

¹³ Tudi v laboratorijskih razmerah se da eksperimentalno dokazati dejstvo, da individualizirane ali patologizirane razlage vedenja učinkovito zmanjšujejo vpliv manjšine na večino (Mugny 1984). Dekleva (1985, Preprečevanje...) navaja pojav »strahu pred mladino« kot pojav, ki je motiviral patologiziranje navidez političnih izrazov in povzročil prenos pristojnosti drugim subjektom.

Značilnosti moralne in politične nasičenosti problemov, s katerimi se ukvarjajo socialno delo in drugi sistemi odzivanja na odklonskost, vnašajo v preprečevanje dileme, ki jih medicina ne pozna (v tolikšni meri).¹⁴ Prevladujoč pogled na »objektivnost« in neodvisnost bolezni od družbenopolitičnih okoliščin omogoča, da se o medicinski preventivi odloča (pretežno) parcialno, ne dotikajoč se širših družbenih pogojev ter upoštevajoč predvsem »objektivno« znanje in »nevtralnno« stanje materialnih možnosti. Preprečevanje socialnih problemov in odklonskosti pa hitro ob »objektivni« pojasnitvi vključuje in prinaša tudi implicitno vrednostno oceno družbenega sistema, v kateri je vsebovana kritika le-tega kot poimenovanje in pripisovanje odgovornosti za socialne probleme širšim družbenim dogajanjem in njihovim družbenim subjektom (politične moči).¹⁵

Moralna in politična nasičenost mnogih socialnih problemov vnaša nove elemente v okvir razvijanja preprečevanja. V tem, da zamisel preprečevanja vsebuje že razlago vzročnosti pojava in s tem velikokrat tudi predstavo, poimenovanje, model, potrjevanje ali kritiko družbene ureditve, se kaže njena posebna reflektivna narava. Zamisel preprečevanja v družbenih vedah lahko v večji meri kot »kurativa« ali medicinsko preprečevanje zrcali družbeno situacijo in obenem oblikuje svoj predmet (socialni problem, odklonskost) na tak način, ki vsebuje tudi sodbo o potrebnosti družbenega spreminjanja (ali ohranjanja).

Potrebni pogoji, možnosti in ovire pri preprečevanju

Značilne prvine preprečevanja v socialnem delu (in podobnih dejavnostih), ki smo jih v prejšnjih poglavjih obravnavali, so:

¹⁴ Spet lahko uporabimo primer AIDS-a: v zvezi z dilemami o obveznosti prijavljanja in zdravljenja; v zvezi z kaznivostjo (ne-varnega) spolnega vedenja okuženih; in končno v zvezi z vprašanjem, ali bolniki sploh »zaslužijo« drago zdravljenje, ki izčrpava zdravstvene fondne.

¹⁵ To velja seveda predvsem za preprečevanje, ki ne izhaja iz individualistično-redukcionističnega pojmovanja vzročnosti socialnih problemov. Vendar pa tudi taka pojmovanja, kot podlaga za širše družbene mobilizacije preprečevalnih dejavnosti, pomenijo »nevarnost«, da se bo vednost o obsegu socialnih problemov v javnosti razširila, ter spodbudila nove interpretacije, ki presegaajo model individualizirane etiologije.

1. vnaprejšnjost delovanja;
2. zavestnost delovanja, ki vključuje neke izhodiščne vednosti, poznavanja zakonitosti (etiološke) razlage pojava;
3. delovanje, ki se nanaša na (bodoče) nezaželene pojave;
4. družbenost delovanja, ki implicira potrebo po utemeljitvah dejavnosti (upoštevajoč še druge družbene interese);
5. pogosto moralno in politično nasičenost pojavov, ki jih preprečujemo;
6. reflektivnost preprečevanja, ki se kaže v (latentni) možnosti zrcaljenja širših družbenih procesov in rekonstrukcije predmeta dejavnosti.

Razmisleka o možnostih preprečevanja se lahko lotimo tako, da analiziramo zgoraj omenjene prvine ter preverimo, kakšne spodbude, pogoje ali ovire nakazujejo.

Element zavestnosti preprečevanja oziroma izhajanja iz neke etiološke teorije pojava zahteva, da poznamo načine in dejavnike nastajanja, ohranjanja in spreminjanja pojava, ki ga preprečujemo. Drugo potrebno znanje pa se nanaša na načine intervencije,¹⁶ na vprašanje, kako na pojav vplivati, da dosežemo zaželen učinek brez prevelikih stranskih nezaželenih učinkov.¹⁷ Če ostanemo le na tej ravni (pozitivistične vednosti), moramo ugotoviti, da je etiologija mnogih socialnih problemov in pojavov odklonskosti zelo kompleksna,¹⁸ oziroma da mnogim pojavom sploh ne moremo pripisati enostavne linearne vzročnosti.¹⁹ Preprečevalne dejavnosti so zato velikokrat usmerjane in izvajane v skladu z intuitivnimi in zdravorazumskimi načeli in vrednostmi. Ta ocena sicer še ne pove ničesar o

¹⁶ Po mnenju Lundena (1986) se (etiološka) teorija bistveno razlikuje od teorije — oziroma kot jo on imenuje — strategije preprečevanja. Običajno šibko točko preprečevanja najdemo po njegovem mnenju predvsem v slednjem.

¹⁷ Tornud (op. cit.) vidi kot enega od bistvenih možnih prispevkov kriminologije možnost »pojasnjevanja samousmerjevalnih sistemskih mehanizmov, ki sčasoma spremenijo očitno kratkoročne uspehe v nekaj, kar je zelo podobno prejšnjemu status-quo.«

¹⁸ V zvezi s pojavi odklonskosti oziroma kriminalitete to kaže obstoj stotin parcialnih etioloških teorij, ki se med seboj izključujejo, oziroma obstoj zelo splošnih teorij, ki pa se ne dajo operacionalizirati in preverjati.

¹⁹ Drugi, važnejši razlog nemožnosti mehanične etiološke pojasnitve odklonskosti je ta, da je odklonskost pojav, ki je določen z reakcijo nanj, oziroma ki vključuje odnose več subjektov v polju.

uspešnosti takega preprečevanja,²⁰ zato pa nakazuje močno omejitev možnosti sistematičnega in izrecnega razvijanja preprečevalnih dejavnosti, ki na tak način ostajajo vezane na težko ulovljive in prenosljive intuitivne vsebine.

Družbenost preprečevanja s potrebo po (ideološkem) utemeljevanju dejavnosti in hkratno moralno in politično nasičenostjo ocenjevanj pojavov, ki jih želimo preprečevati, uvaja poleg »objektivne« vednosti še občemoralne in politične vednosti, motiviranosti in determiniranosti. Na prvi pogled je videti, kakor da sta si »objektivni« in »moralno-politični« sklop dejavnikov nasprotna, morda na način, da drugi ovira in omejuje prvega. Če bi pristali na tako misel, bi kot »pravo« in sprejemljivo preprečevanje izbrali tisto, ki temelji na objektivni oceni vzrokov, in ki se ne ukvarja z vprašanji razpoložljivosti sredstev za izvajanje preprečevanja.

Moralno obsojanje nosilcev (odklonskih) pojavov, ki jih želimo preprečevati, ni nujno nasprotno »objektivnemu« spoznanju. Če je namreč narava »objektivnega« razumevanja pojava taka, da zahteva kot uspešno sredstvo preprečevanja obsojanje, kaznovanje in omejevanje, potem se idealno sklada z dejstvom moralnega obsojanja (storilcev).²¹ V nasprotnem primeru pa se izvajalci preprečevanja znajdejo v razkoraku

²⁰ »Prava«, »objektivna« vednost še ni porok uspeha in zdravorazumska intuitivnost še ne napoved neuspeha tudi zato, ker je v socialnem preprečevanju velikokrat bistven medij socialnega vplivanja, to pa so osebnosti udeleženi ljudi in med njimi izvajalcev preprečevanja. Kolikor vplivanja in psihosocialnih posegov ni mogoče avtomatizirati in robotizirati, tudi ne bomo mogli ločiti osebnosti strokovnjaka od njegove intuicije.

²¹ Ilustracija mnogoznačnosti in ohlapnosti pojma preprečevanja (ki se lahko konec koncev nanaša na vse, kar kdo dela, ker vsak (skoraj) vse dela zato, da bi dosegel kake dobre učinke v prihodnosti, oziroma da bi se izognil slabim) je to, da različni subjekti v obravnavanju storilcev kaznivih dejanj svoje delovanje poimenujejo preventivno. Preventivno deluje milica (ker si na terenu prizadeva čim bolj zgodaj odkriti storilce), pravosodje (generalna in specialna prevencija), zapori (resocializirajo), socialno skrbstvo (preventivno dela v socialnem okolju), itd. Vsak od teh subjektov dejansko v svoje delo vključuje tudi prevencijo v ožjem smislu besede (milica varuje objekte, pravosodje obvešča družbeno politično skupnost o izvorihi pojavov, itd.), vendar v kontekstu ocenjevanja posamezne službe teže k temu, da bi se njihovo delovanje v celoti označilo predvsem kot preventivno. Glej tudi Pečar 1982.

ali konfliktu z javnostjo,²² ki odklanja nekaznovorno preprečevalno delovanje, in lahko celo rekonstruirajo svoj primarni objekt in namen preprečevalnega delovanja kot vplivanje na javnost.²³

Politična nasičenost in politizacija preprečevanja tudi nista nujno nasprotni »objektivnemu« spoznavanju zakonitosti pojava. Politizacija predvsem ne pomeni le zaviranja poskusov preprečevanja (kot zanikanje problemov),²⁴ ampak tudi politiziranje javnosti in nosilcev moči v smislu sprejemanja »objektivnega« argumenta o koristnosti (vlaganja v) preprečevanja.²⁵ Nekatere od teorij (bolj strateške kot etiološke) sploh gradijo preprečevanje (tudi na političnem osveščanju in mobiliziranju »klientov« kot načinu premagovanja njihove sprijaznenosti, nemočnosti in odvisnosti, skoraj vse pa si za cilj zastavljajo večje udejanjanje latentnih lastnih, psihičnih, materialnih ali socialnih sredstev in izvorov, oziroma njihovo izgradnjo.

Politična nasičenost in pomembnost preprečevanja pa se ne odražata le v oblikah aktivne in prisotne politizacije, temveč morda še bolj v oblikah odsotnosti politizacije, v oblikah uspešne politične kontrole, ki preprečuje oblikovanje

²² V modernih kompleksnih in segmentiranih družbah si skorajda več ne moremo predstavljati moralno homogene javnosti. Namesto tega gre za pojave manipuliranja z javnim mnenjem, oziroma za pojave molčečih večin in glasnih manjšin (ki se predstavljajo kot javnost).

²³ Takšno vlogo preprečevanja oziroma kriminologije sploh opisuje Tornudd (1984) kot boj zoper novi populizem in tradicionalizem v odnosu do kriminala. Še malo zapletenejšo pot od kriminala preko družbe do preprečevanja odkrivajo dela Younga in sodelavcev (Young in Lea 1984, Young in Kinsey 1986). Od prvotnega radikalnega in partizanskega stališča je Young prišel do sklepa, da je »treba kriminal jemati resno«. Zaskrbljenost in strah javnosti pred kriminalom namreč napaja konzervativni populizem, in leva opozicija je z banaliziranjem problema kriminala pravzaprav pljuvala v lastno skledo. Nova politika leveice bi morala desni populizem in strah pred kriminalom vzeti resno na ta način, da bi razvila realistične alternative preprečevanja.

²⁴ ... kot nakazuje opomba 15.

²⁵ Na tej ravni se pojavlja teza, da je po objektivnih »zakonitostih« družbenega razvoja smotrno družbene dejavnosti jemati kot investiranje in ne kot potrošnjo. Na tej ravni je tudi običajna teza o potrebnosti preprečevanja, ki bo z večjim vlaganjem danes prihranilo še večja sredstva jutri. »Dоследno in učinkovito preprečevanje vzrokov za pojavitev odklonskega vedenja mladih seveda dajno-sežno pomeni reduciranje takega odklonskega vedenja, s tem pa vse manjšo potrebo po kurativnem delu« (Poštrak 1987).

določenih potreb, zahtev po dejavnostih in spremembah. Tovrstna politizacija ne poteka odkrito in formalno, temveč se uresničuje difuzno, s kadrovske selekcije, z delovanjem ustanove kot birokratske organizacije, z avtocenzurami in oblikami legitimiranosti sistema.²⁶ V tem smislu ni problem le odsotnost preprečevanja, temveč tudi prisotnost preprečevanja, ki pa se uporablja predvsem kot način legitimiranosti, kot benigni dokaz, da se vendar »naredi vse, kar je mogoče, da bi probleme rešili in jih odpravili«. Ob taki preventivi je seveda pomembnejši njen formalni obstoj in javno razglasanje kot pa narava, stvarni učinki in možnosti tega preprečevanja.²⁷

Posebno pogosta oblika omejevanja in kontrole (tudi preprečevalnih) pobud je birokratska organiziranost ustanove.²⁸ Zanj je značilna jasna formalna hierarhizacija vlog in dejavnosti ter prevladovanje formalnih opredelitev nalog in meril vrednotenja dela. Taka organizacija je pogosto v nasprotju s temeljno značilnostjo preprečevanja — »vnaprejšnjostjo«. Birokratska organiziranost namreč pozna opredeljevanje nalog in njihovega izvajanja na podlagi formalno in

uniformno predpisanih postopkov (»storitve«; »pravice in dolžnosti«, ki se nanašajo na določene člene nekih določb itd.) ter v imenu bolj preteklih kot bodočih ciljev in odnosov.²⁹ Formalnopравни in administrativnobirokratski način urejenosti vključujeta tudi značilno jasno razmejevanje pristojnosti posameznih subjektov in njim lastno (pravno zavarovano) polje dejavnosti.

Element vnaprejšnjosti v preprečevanju velikokrat zahteva oddaljevanje od takih zahtev. Ker je dejavnost preprečevanja na bolj ali manj jasen način utemeljevana šele s prihodnjimi cilji (in ne z v preteklosti določenimi postopki),³⁰ se lahko hitro zgodi, da se izvajalec preprečevalne dejavnosti znajde v situaciji, ko njegove vloge, postopki in pristojnosti niso več jasno opredeljene, temveč so prepuščene v večji meri njegovemu izboru oziroma dinamiki situacije. Njegovo fleksibilno vedenje pa bolj ali manj nujno (ne glede na vprašanje uspešnosti njegovih intervencij) vpliva tudi na druge delavce v ustanovi,³¹ oziroma na druge subjekte v polju preprečevalnih dejavnosti.³²

V zgornjem odstavku smo z opisanim protislovjem med vnaprejšnjostjo preprečevanja in (birokratsko) organiziranostjo ustanove odprli

²⁶ Po Therbornu (1987) obstajajo trije zaporedni načini idološke interpelacije, ki podrejajo subjete na ta način, da jim pripovedujejo: kaj obstaja, kaj je dobro, in kaj je možno. Uspešna preprečitev zahteve po preprečevanju lahko zaporedoma privzema naslednje oblike: da prepričuje, da problema sploh ni; da problem je, vendar je tako stanje dobro; ali pa da problemsko stanje ni dobro, vendar ga ni mogoče spremeniti (preprečevati). Legitimiranost sistema po Thorbornu ni stvar enostavne dihotomije privolitve ali prisile, temveč se oblikuje kot kombinacija različnih mehanizmov podreditve. Ti so: prilagoditev, občutek zastopanosti, strah, občutek neizbežnosti, spoštovanje ali resignacija.

²⁷ Dekleva (1985, Social...) opisuje, kako je bil eksperimentalni preprečevalni program toliko bolje ocenjevan, kolikor višja je bila (politična) raven organa, ki je dajal oceno. Medtem ko so lokalni organi lahko ocenjevali predvsem konkretne izkušnje ob programu (in zahteve, ki bi jih sprožila pozitivna ocena), so višji organi ocenjevali zamisel in geslo preprečevanja nasploh.

²⁸ Stritih (1983) v kritiki tradicionalnih oblik dela v socialnem varstvu omenja predvsem zgledovanje po industrijski organizaciji in tekočem traku. Posledice le-tega so vnaprej natančno predvideni (diagnostični) postopki (ki pogosto niso prilagojeni potrebam človeka in obravnave), poudarek kvantificiranim merilom (število primerov kot merilo dejavnosti) ter administrativnim kriterijem. Socialni delavec v stiski med zahtevami organizacije in potrebami ljudi »pride prej ali slej do tega, da prevzame in osvoji zavest birokracije«. Valenčič (1986) med težavami na področju strategije in metodologije v socialnem delu na prvem mestu navaja »birokratizacijo socialnega dela namesto ustvarjalnosti«.

²⁹ ... ker pač zahteva, da danes uporabljamo formalizacije, ki so nastajale v preteklosti. Wood (1974) navaja značilnost izhajanja iz preteklih pravil kot temeljni razlog konzervativnosti prava, kot elementa racionalno-legalnih družb (po Webbru).

³⁰ Primerjaj Webrovo racionalno — legalno in vrednostno (Wertrationalitat) avtoriteto (po Ng 1980).

³¹ Tipična so naslednja konfliktna vprašanja: delovnega časa »preventivnih delavcev«, kontrole njihove prisotnosti in dela »na terenu«, vrednotenja njihovih storitev, ki se ne vežejo neposredno na zakonsko opredeljene naloge, dosjeje, »primere«, število »obravnave«, itd.

³² Oblika politične kontrole je strogo razmejevanje pristojnosti (ustanov), njihova specializacija, oziroma strogo ločevanje političnega kot posebne sfere od drugih sfer. S to obliko je skladna tudi pretirana institucionalizacija, ki omogoča formalni pregled nad pristojnostmi. V raziskavi o razvijanju preprečevalnih programov Dekleva (1985, Preprečevanje...) opisuje, kako se je konflikt v zvezi s tem, kdo naj dela s skupino mladostnikov, struktural kot razprava o tem, kdo je za kaj pristojen (in za kaj ni). Mladostniki so tako sodili v pristojnost krajevne skupnosti (ker so tam živeli), v pristojnost centra za socialno delo (ker so nekateri bili storilci kaznivih dejanj) in svoje politične organizacije — ZSMS (ker so pisali pesmi s politično vsebino). Vendar so vsi ti subjekti tudi zanimali svojo pristojnost zanje s tem, da je vsak kazal na pristojnost še drugega.

vprašanje formalizacije in institucionalizacije preprečevanja. Tega protislovja seveda ne bi bilo, če bi mogli postopke preprečevanja bolj ali manj predvideti, standardizirati, predpisati, hierarhizirati, razmejiti. To je dejansko možno, kjer:

— gre za preprečevanje pojava z enostavno etiologijo; ali

— preprečevanje zajema le zelo parcialen vidik vplivanja; ali

— je celotna preprečevalna dejavnost razdeljena v sklop enostavnejših opravil, ki jih nato opravljajo delavci ali službe z jasno razmejenimi pristojnostmi.³³

Vendar pa so v kontekstu preprečevanja socialnih problemov in odklonskosti ti pogoji le redkokdaj uresničeni in zato pogosto nastaja opisan konflikt. Poskus prevelike institucionalizacije in formalizacije preprečevalnih dejavnosti zato praviloma ovira preprečevalne iniciative, duši in ne motivira razmišljanj in iskanj rešitev problemov na način »vnaprejšnosti«; oziroma v pogojih, kjer se zahteva razvijanje preprečevalnih dejavnosti, zvede le-te predvsem na raven manifestativnosti ter kampanjskosti.

Utemeljevanje preprečevanja

Dosedanje razmišljanje nas je pripeljalo do dveh ugotovitev:

1. da je preprečevanje (kot konkretna dejavnost ali kot načelna usmeritev) toliko težje uresničljivo, kolikor bolj sta vzročnost in fenomenologija pojava, ki ga želimo preprečevati, kompleksna, neznana, celovita, ter kolikor bolj sta pojav in preprečevalne dejavnosti moralno in politično nasičene;

2. da preprečevanje kot vnaprejšnje delovanje, ki stremi na podlagi stvarnega razumevanja

³³ Dejansko je mnogo preprečevalnih dejavnosti takih. Tako v sklopu akcije proti AIDS-u krvodajalski laboratoriji analizirajo kri, ambulanta za AIDS nudi svetovalne storitve, določeni raznašalci pa razdeljujejo letake z opozorili. Vendar so tudi pri tako razmeroma jasnih pristojnostih nastali problemi. Nekateri (neprostovoljno) določeni razdeljevalci (profesorji na šolah) so se razdeljevanju letakov uprli; drugi razdeljevalci so letake delili na javnih mestih in sprožili pritožbe. Domnevamo lahko, da bi se preprečevalna akcija, ki ne bi povzročila nobenih podobnih problemov, nanašala bodisi na neobstoječ problem, bodisi bi poskušala dosegati učinke, ki so že doseženi (nasičenost), itd. Skratka, nanašala bi se na stanje preteklosti, in ne bi poskušala spremenjati prihodnosti.

nastajanja pojava dosegati bodoče pozitivnejše stanje (ki torej ni reprodukcija sedanosti ali preteklosti), pogosto ni v skladu z visoko stopnjo formalizacije in institucionalizacije postopkov in organizacij, ki preprečevanje izvajajo.

Ti dve misli, ki pravzaprav opisujeta težavnosti in nejasnosti preprečevanja, pa sta v delnem nasprotju s pogostostjo omenjanja preprečevanja kot dejavnosti, ki je na moč zaželjena, potrebna, smiselna. Ta razkorak navaja bodisi na (enostavnejši) sklep, da si sicer preprečevanja želimo, vendar ga še nismo uspeli razviti, bodisi na misel, da omenjanje in sklicevanje na preprečevanje nastopa v vlogi legitimizacijskega vzorca, ki prikriva odsotnost preprečevanja ali možnosti zanj.

Na osnovi te dvojnosti lahko razvijemo še več inaič zvez med stvarnostjo preprečevanja, sklicevanjem nanj, stvarnimi možnostmi in motivacijo strokovnjakov (verjetnih izvajalcev preprečevalnih dejavnosti). Specifičen odnos med temi elementi lahko poimenujemo **utemeljevanje preprečevanja**:

— preprečevanje kot pozitivistični projekt se nanaša na enostavno iskanje vzročnih zakonitosti ter načinov vplivanja na vzročne dejavnike. Utemeljitev preprečevanja se v svoji čisti (karikirani) obliki približuje tehnokratskemu izključnemu sklicevanju na učinke, pri čemer velikokrat ne upošteva cene in posledic postopkov in njihovih učinkov. Model ustreza tradicionalni znanosti in se sklapa z zahtevami po več in boljšem raziskovanju;

— preprečevanje kot humanitaristična dejavnost se (lahko) izogiba sklicevanju na učinke³⁴ in izhaja iz določenih, a priori sprejetih vrednot, ali (daljnih) humanističnih vizij. Taka vrsta utemeljevanja preprečevanja je lahko tradicionalistične vrste, lahko izhaja iz sodobnejše krize znanosti (in razočarane vere v odrešilno moč znanosti), lahko pa predstavlja način celovitejšega moralnega pogleda na svet in družbo, ki se ne omejuje le na odnos preprečevanja — nezahelenega pojava, temveč vidi ta odnos v sklopu celovitejših in univerzalnejših procesov.³⁵ V

³⁴ Cohen (1982) kritizira prevladujoč poudarek na ugotavljanju učinkov (v zvezi s preprečevanjem vandalizma) z mislijo, da bi morali graditi v mestih otroška igrišča ne zato, da bi se zaradi njih merljivo zmanjševal vandalizem, temveč zato, ker je to pozitivno samo po sebi.

³⁵ Med taka pojmovanja sodi salezijanski vzgojni sistem, ki ga je razvil Don Bosco. Zanj je značilna teza o potrebnosti preventivne vzgoje na vseh po-

ta sklop bi sodila tudi ideologija spontanosti iz časa otrok cvetja, in še druge utemeljitve oblik sožitja, sodelovanja, solidarnosti itd. samih po sebi, ne glede na njihove (merljive) dobre posledice;

— preprečevanje, kot revolucionarno spremembo sveta, pojmujejo različni avtorji različno, tudi glede na to, v kakšnem zgodovinskem trenutku je družba, iz katere govorijo. Preprečevanje je lahko pojmovano kot odvečno, brž ko se bo izvršila revolucija, ali pa identično z revolucionarnim procesom in množično politizacijo ljudi, ki v različnih oblikah (politično-vojaške) organiziranosti vključuje tudi reševanje vseh ostalih (podrejenih) človeških problemov in potreb;³⁶

— preprečevanje kot normativna in deklarativna potreba in danost je oblika utemeljitve, ki smo ji rekli preprečevanje kot legitimacijski vzorec. Nanaša se na predpisovanje in spodbujanje preprečevalnih dejavnosti, ki ju ne spremlja politična volja ali sposobnost zagotoviti možnosti za tako preprečevanje, oziroma ki »predpisovanje« preprečevanja pojmuje kot sredstvo za doseganje drugih ciljev.³⁷ Preprečevanje kot legitimacijski vzorec je predvsem motivirano z željo po vzdrževanju ugodne javne podobe, vendar se po drugi strani ne more izogniti temu, da ne bi v javnosti sprožalo tudi resnega sprejemanja takih ciljev in zahtev po njihovem preverjanju;

— zadnji način utemeljevanja preprečevanja se nanaša na interese strok, strokovnjakov in njihovih organizacij. Preprečevanje je po navadi

dročjih človeškega življenja, pri čemer cilji niso posvečevali sredstva in posamezni vzgojni smotri niso prekrivali najvišjega smotra: vzgoje novega človeka in preporeda celotne družbe (povzeto po Ciperle 1987). »Preventivna razsežnost, interpretirana na ta način, postane eksistencialna komponenta pedagoškega prizadevanja in ne več in ne samo metodološko dlakocepstvo kratkega roka« (Mladi na robu... 1987). Dvom v vzročno-posledično razumevanje izraža Pavlovič (1986): »... lotiti se kriminala »pri korenu« ... pomeni, da potrebujemo dinamično in zdravo gospodarstvo, dobro socialno politiko, vlaganje v znanost, umetnosti in kulturo nasploh, ... vsega tega pa ne potrebujemo prvenstveno zaradi preprečevanja česarkoli, ampak zaradi kvalitete življenja vseh nas in šele v zadnji posledici... da se zvede kriminaliteta na minimalno in stabilno stopnjo...«.

³⁶ Kakor vsi drugi načini utemeljevanja preprečevanja je tudi ta karikiran in ne nastopa v stvarnosti izključujoče. Primer kombinacije revolucionarno-normativističnega in »pozitivističnega« utemeljevanja preprečevanja povzemamo iz uvoda v raziskavo Socialnoterapevtska kolonija na Rakitni (Saksida in drugi 1975). Raziskava postavlja uvaja-

povezano z zahtevo po večji strokovnosti in obljublja cenejše in boljše rezultate, ob tem pa lahko implicira nove potrebe v stroki — kadrovske, materialne, institucionalne. Zahteva po razvijanju in priznanju strokovnosti je tudi običajen način višanja statusa stroke, povečevanja avtonomije stroke, izvijanja iz okvirov politizacije (ter iz — v primeru socialnega dela — prevladujočih birokratsko administrativnih modelov delovanja).³⁸

Vsi ti načini utemeljevanja praviloma ne nastopajo izolirano, temveč tvorijo v svojih kombinacijah diskurze, ki se z različnimi poudarki razvijajo in izražajo v različnih kontekstih. Možnosti uresničevanja preprečevanja pa so odvisne od tega, kako ti diskurzi organizirajo zavest strokovnjakov (ali drugih izvajalcev preprečevanja), oblikujejo obče družbene interese, potrebe in cilje (in njihove prioritete), predvsem pa (materialne) možnosti za tako delo.

Preprečevanje pri nas

Vizije, izhodišča in načrti nadaljnjega razvoja socialnega dela pri nas³⁹ vsebujejo bolj ali manj podobne usmeritve, zamisli in gesla. Med splošnejšimi so: preskok od kvantitativnega h kvalitativnemu razvoju, premagovanje birokratsko-administrativno-upravnega modela dela, razvijanje aktivne socialne politike, razvijanje novih metod dela. Med specifičnejšimi so: razvoj teamskega dela, usklajevanja in povezovanje, premagovanje sektorskega dela in sektorske izo-

rije novih oblik dela v okviru odnosa med makro in mikro ravni delovanja za uresničitev samoupravljanja. Revolucionarno makro spremembo na normativistični ravni je potrebno šele uresničiti na mikro ravni z dejavnim uvajanjem nehierarhičnih vzorcev odnosov.

³⁷ Najobičajnejši tak skrit cilj je težnja po pocenitvi družbenih stroškov oziroma izdatkov za določene dejavnosti (socialno varstvo). V tem smislu so pozivi k razvijanju samopomoči in h krčenju državnih ustanov vedno dvoumni: če pozivov k samopomoči ne spremljajo ustrezne materialne možnosti za samopomoč, je rezultat nižanje ravni varstva oziroma prevalitev stroškov na uporabnike.

³⁸ Abel (1982) in Cohen (1985), prvi na področju razvijanja »neformalnega sodstva«, drugi na področju preventivnega, neformalnega in skupnostnega obravnavanja deviantov, povezujeta razvoj novih trendov med drugim tudi s celovskimi interesi, z razvojem novih strokovnih žargonov, itd.

³⁹ Povzeto po: Stritih 1983, Dolenc 1986, Milošević 1986, Valenčič 1986 a, Valenčič 1986 b; tudi Poštrak 1987.

liranosti, preventiva, prostovoljno delo, samopomoč, mobiliziranje parastrokovnih kadrov, vključevanje v skupnost, lokalnost reševanja problemov (kjer nastajajo), celovitost obravnavanja, organiziranje alternativnih oblik pomoči, izven-institucionalno delo, večja družbenopolitična angažiranost, iskanje notranjih rezerv (v kvaliteti) itd. Pot do teh ciljev naj bi bila v razvoju ustreznih oblik in metodologij dela, ustvarjanju zavestnih strokovnih izhodišč, v ustrežnejših organizacijskih oblikah, utrjevanju statusa in družbenoekonomskega položaja delavcev na tem področju itd.⁴⁰

⁴⁰ Ta »itd« vsebuje tudi »verjeti v uspeh«.

LITERATURA:

1. Abel R. L. (ed.): **The politics of Informal Justice**. New York, Academic Press 1982.
2. Ciprle J.: **Vzgojni zavodi in zavodska zaščita v zgodovinskem razvoju**. Ljubljana, Šolski muzej 1987.
3. Cohen S.: **Sociological Approaches to Vandalism**. Tipkopolis prispevka na International Colloquium on Vandalism, Paris 1982.
4. Cohen S.: **Visions of Social Control**. Cambridge, Polity Press 1985.
5. Dekleva B.: Nekatera nasprotja in razpotja programov za preprečevanje (mladinskega) prestopništva. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 35 (1984) 2, s. 123—134.
6. Dekleva B. in drugi: **Preprečevanje odklonskosti mladine v krajevnih skupnosti**. Raziskava. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo 1985.
7. Dekleva B.: Skupnostni programi obravnavanja in preprečevanja deviantnih pojavov. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 36 (1985) 1, s. 3—15.
8. Dekleva B.: **Social space of youth — Roles of professional (social) work with deviant youth**. Mednarodni kongres psihoterapije, Opatija 1985.
9. Dekleva B.: Krajevna skupnost kot okvir preprečevanja mladinske odklonskosti — stališča krajanov. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 37 (1986) 2, s. 112—122.
10. Dolenc F.: **Izhodišča za izdelavo dolgoročnega programa razvoja centrov za socialno delo v Sloveniji**. Tipkopolis. Ljubljana 1986.
11. Lunden W. A.: **The Theory of Crime Prevention**. V: Stratton J. R. in Terry R. M. (eds.): **Prevention of Delinquency; Problems and Programs**. New York, Macmillan 1968.
12. Milošević V.: **Razmerje med upravnim postopkom in svetovalnim pristopom v praksi naših centrov za socialno delo**. Tipkopolis. Ljubljana, 1986.
13. **Mladi na robu družbe in cerkve**. Tipkopolis. B. k. z. 1987.
14. Mugny G.: **The influence of minorities: ten years later**. V: Tajfel H. (ed.): **The social dimension**. Cambridge, Cambridge University Press 1984.
15. Ng S. H.: **The Social Psychology of Power**. London, Academic Press 1980.
16. Pavlovič Z.: **Mladoletni prestopnik in akcijsko raziskovanje**. Magistrska naloga, 1986.
17. Pečar J.: **Preprečevanje kot »kontrolizacija«**. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 33 (1982) 3, s. 206—220.
18. Postrak M.: **Nekaj izhodišč za delo na področju preprečevanja odklonskih pojavov med mladimi na Centru za socialno delo občine Ljubljana-Center**. *Socialno delo* 26 (1987) 4, s. 274—283.
19. Saksida S.: **Uvod v raziskavo**. V: Kos A. in drugi: **Socialno terapevtska kolonija na Rakitni**. Raziskava. Ljubljana, ISF 1975.
20. Stritih B.: **Iskanje novih metod in oblik v socialnem delu**. Tipkopolis. Ljubljana 1983.
21. Therborn G.: **Ideologija moči in moč ideologije**. Ljubljana, CZ 1987.
22. Tomc T.: **Odziv človeka brez duše**. Samozaložba, b. k. z. l.
23. Tornudd P.: **Status in vloga kriminologije v odnosih z javnostjo, politiko in družbeno prakso**. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 35 (1984) 4, s. 348—361.
24. Valenčič J.: **Centri za socialno delo (Program nadaljnega razvoja)**. Tipkopolis. Ljubljana 1986.
25. Valenčič J.: **Nekateri aktualni problemi teorije in prakse socialnega dela danes**. Tipkopolis. Ljubljana 1986.
26. Wood A. L.: **Deviant Behavior and Control Strategies**. Lexington, Lexington Books 1974.
27. Young J. in Lea J.: **What is to be Done about Law and Order**. Harmondsworth. Penguin 1984.
28. Young J. and Kinsey R.: **Losing the Fight Against Crime**. Oxford, Basil Blackwell 1986.
29. **Webster's New Collegiate Dictionary**. Springfield, Merriam Publishers 1953.

UDC 343.85:364

Possibilities of Preventing Deviancy within the Framework of Social Welfare Activities

Dekleva Bojan, M. A., Senior Research Fellow, Institute of Criminology, Ljubljana

The present paper analyses possibilities for preventing social problems and (juvenile) deviancy within the framework of social welfare services. Prevention is as much more complicated and hard to achieve as the target phenomena are etiologically more complex, integral, unknown and their estimation morally and politically more saturated. Due to its characteristic trait of anticipatory effect, prevention often conflicts with the over — formaliza-

tion and institutionalization of proceedings and organizations. A declarative prescription of prevention, alongside an inability to provide adequate conditions for it, results in mere manifestative prevention, which figures only as a legitimation pattern. In conclusion, the author also evaluates from this point of view the vision of the future development of social work in our country.